

ВАРШАВСЬКА WARSAW RECOMMENDATION
ON RECOVERY AND RECONSTRUCTION
OF CULTURAL HERITAGE

РЕКОМЕНДАЦІЯ
ЩОДО ВІДНОВЛЕННЯ
ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ
КУЛЬТУРНОЇ
СПАДЩИНИ

REKOMENDACJA WARSZAWSKA
W SPRAWIE ODBUDOWY I REKONSTRUKCJI
DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

THE CHALLENGES
OF WORLD
HERITAGE
RECOVERY

INTERNATIONAL CONFERENCE ON RECONSTRUCTION

Centrum Pomocy
dla Kultury na Ukrainie
Support Center
for Culture in Ukraine

ВАРШАВСЬКА **WARSAW RECOMMENDATION**
РЕКОМЕНДАЦІЯ **ON RECOVERY AND RECONSTRUCTION**
ЩОДО ВІДНОВЛЕННЯ **OF CULTURAL HERITAGE**
ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ
КУЛЬТУРНОЇ
СПАДЩИНИ **REKOMENDACJA WARSZAWSKA**
W SPRAWIE ODBUDOWY I REKONSTRUKCJI
DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

ВАРШАВА 2022

ВАРШАВСЬКА РЕКОМЕНДАЦІЯ ЩОДО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РЕКОНСТРУКЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

1. Ми, 200 учасників з більш ніж 30 країн, що представляють різні частини світу, в тому числі установи з Польщі, Всесвітній Альянс Боротьби з Міськими Кризами, ICOMOS, ICCROM, Світовий Банк, МСЗНЛ ООН та ЮНЕСКО, що зібралися у Королівському Замку м. Варшави з нагоди проведення Міжнародної Конференції з Реконструкції «Виклики Відновлення Всесвітньої Спадщини» (6-8 травня 2018 року), хочемо висловити свою вдячність за гостинність й інтелектуальне керівництво органам публічної влади Республіки Польщі та м. Варшави щодо організації форуму для обговорення принципів, якими слід керуватись при відновленні та реконструкції об'єктів Всесвітньої Спадщини Людства в умовах їх руйнування внаслідок збройних конфліктів чи стихійних лих, відповідно до Рішення 41 COM 7 Комітету Всесвітньої Спадщини, ухваленого у липні 2017 року у м. Кракові.
2. Визнаючи, що м. Варшава, яке надало місце для проведення Конференції, є найбільш актуальною та надихаючою основою для наших роздумів, враховуючи трагедію умисного руйнування міста під час Другої Світової Війни, та подальше взірцеве відновлення його історичного центру, що є свідченням сили духу та рішучості польського народу щодо відновлення своєї культурної самобутності, що підтверджено внесенням «Історичного Центру Варшави» до Переліку Всесвітньої Спадщини ЮНЕСКО у 1980 році та внесенням «Архіву Офісу Реконструкції Варшави» (Архіву OPB) до Реєстру ЮНЕСКО «Пам'ять світу» у 2011 році.

3. Висловлюючи глибоке занепокоєння щодо зростаючого впливу збройних конфліктів і стихійних лих на вагомій об'єкти культурної та природної спадщини, включаючи об'єкти Всесвітньої Спадщини, які в останні роки спричинили їхні широкомасштабні руйнування в обсягах, прирівнюваних до обсягів руйнувань внаслідок Другої Світової Війни, а особливо в межах історичних районів міст та археологічних територій.
4. Засуджуючи зі всією рішучістю численні умисні напади на культурні цінності та загалом проведення усіх видів політики «культурного чищення», спрямованої на знищення культурного різноманіття, підбурювання до міжконфесійного насилля, позбавлення суспільства, що при цьому постраждало, можливості користуватися правами людини, у тому числі й культурними.
5. Усвідомлюючи існування міжнародних нормативно-правових інструментів і прийнятої доктрини в галузі культурної спадщини, а також необхідність згідно із Конвенцією про Всесвітню Спадщину¹ здійснення будь-якої реконструкції лише за особливих обставин, забезпечуючи при цьому захист Унікальної Універсальної Цінності (the Outstanding Universal Value - OUV) конкретних об'єктів та дотримання вимог автентичності й цілісності.
6. Визнаючи, водночас, законне прагнення зацікавлених спільнот подолати отримані травми, завдані конфліктами, війнами та стихійними лихами, шляхом якнайшвидшої відбудови міст та сіл, а особливо їхньої постраждалої культурної спадщини, як способу підтвердження самобутності, відновлення гідності, а також створення умов для сталого соціального та економічного зростання.
7. Вважаючи, крім того, що відновлення культурної спадщини, втраченої чи знищеної внаслідок збройного конфлікту, відкриває унікальні можливості, зокрема у контексті стабілізаційних процесів, для сприяння взаємному визнанню, заохоченню до діалогу і закладанню підґрунтя для примирення між усіма групами суспільства, а особливо на територіях, яким притаманна широка культурна різноманітність

1 Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини, ратифікована Указом Президії Верховної Ради № 6673-XI від 04.10.1988 р., режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text

та/або котрі приймають велику кількість біженців з інших країн та/або внутрішньо переміщених переселенців, що призведе до появи нових підходів до відновлення та реконструкції у майбутньому.

8. Визнаючи також на підставі нещодавнього досвіду відновлення культурної спадщини у країнах, що постраждали від збройних конфліктів чи стихійних лих, а також з огляду на численні попередні тематичні дослідження та підсумки кількох зібрань і семінарів з цієї тематики, проведених у багатьох частинах світу, наскільки тісно культурна спадщина пов'язана з гуманітарними проблемами, проблемами безпеки і будівництва миру та чому її не слід розглядати ізольовано від інших більш широких соціальних, економічних та екологічних питань у контексті політики і планів відновлення та реконструкції після закінчення військових конфліктів або стихійних лих.
9. Беручи до уваги ст. 5 Конвенції про Всесвітню Спадщину, яка закликає Держави-Сторони «прийняти спільну політику, спрямовану на те, щоб культурна та природна спадщини виконували свої функції у житті суспільства», та Політику 2015 року щодо Інтеграції Перспективи Сталого Розвитку у Процеси Конвенції про Всесвітню Спадщину, ми переконані, що кожне покоління має право здійснити свій внесок у спадщину людства та добробут теперішніх і майбутніх поколінь, у тому числі шляхом пристосування до природних та історичних змін і перетворень.
10. Усвідомлюючи також нові можливості, які надають технології, що розвиваються, зокрема для цифрового запису та відтворення матеріальних характеристик об'єктів культурної спадщини у форматі 3D високого рівня чіткості, та етичні проблеми, які можуть виникати у зв'язку з їх можливою реконструкцією.
11. Вважаючи, що існує потреба напрацювання подальших вказівок для допомоги Державам-Сторонам, керівникам об'єктів, практикам та спільнотам у подоланні багатогранних викликів, які несе з собою реконструкція з належним урахуванням її соціального та економічного контексту, коротко- та довгострокових потреб об'єктів та їхньої Унікальної Універсальної Цінності (OUV).

З цією метою та враховуючи результати обговорень під час Конференції, **пропонуємо наступні принципи, перелік яких не є вичерпним:**

Термінологія

У ситуаціях після завершення військових конфліктів та стихійних лих пріоритетною метою є відновлення суспільства. Ця мета спрямована на зміцнення миру і безпеки, а також на відновлення чи покращення економічних, матеріальних, соціальних, культурних та екологічних ресурсів, систем і видів діяльності постраждалої спільноти або суспільства відповідно до засад сталого розвитку та принципу «кращої відбудови». Найважливішою частиною цього процесу є відновлення об'єкту спадщини, що може охоплювати реконструкцію.

У контексті Всесвітньої Спадщини під поняттям «реконструкція» слід розуміти технічний процес відновлення зруйнованих або істотно пошкоджених матеріальних ресурсів та інфраструктури внаслідок збройного конфлікту чи стихійного лиха. У зв'язку з цим варто зазначити, що така реконструкція матеріальних ресурсів повинна зосереджувати свою увагу на пов'язаних з ними нематеріальними практиками, віруваннями та традиціями, що мають важливе значення для підтримки культурних цінностей серед місцевих громад.

Цінності

Перед ухваленням рішення стосовно пропозиції щодо відновлення та реконструкції об'єкту спадщини необхідно зрозуміти цінності, які обґрунтували його внесення до Переліку Всесвітньої Спадщини, та пов'язані з ним атрибути. Водночас, не менш важливо усвідомити та інтегрувати в процес реконструкції цінності, що були ідентифіковані в об'єкті спадщини місцевими громадами, включаючи нові цінності, що виникли внаслідок травматичних подій, пов'язаних із руйнуванням, разом із відповідними фізичними характеристиками та пов'язаними з ними нематеріальними культурними практиками і традиціями. Процес оцінювання автентичності повинен враховувати визнані цінності об'єкту відповідно до Нарського Документу про Автентичність 1994 року², приділяючи особливу увагу як матеріальним, так й іншим аспектам.

² Нарський Документ про Автентичність є частиною Керівних Настанов – Додаток 4, режим доступу: <https://mkip.gov.ua/files/pdf/856987.pdf>

Консерваторська доктрина (Доктрина збереження)

Рішення щодо відновлення та реконструкції повинні враховувати консерваторську доктрину (доктрину збереження), спрямовану на захист Унікальної Універсальної Цінності (OUV) об'єктів спадщини. Починаючи з 90-х років ХХ століття, запровадження концепції культурних ландшафтів та Нарського Документу про Автентичність 1994 року призвело до зміни доктрини у напрямі врахування нематеріальних аспектів. Появу таких зв'язків з нематеріальною спадщиною слід враховувати в межах існуючої консерваторської доктрини (доктрини збереження).

Спільноти

Процес ухвалення рішень щодо відновлення та реконструкції повинен реалізовуватись із використанням підходів, зорієнтованих на інтереси людей, і повною мірою залучати місцеві громади та в окремих випадках корінне населення, а також інших зацікавлених суб'єктів. Процеси відновлення та реконструкції повинні надавати суспільству змогу підтримувати зв'язок зі своєю спадщиною, самобутністю та історією. При відновленні спадщини варто враховувати аспекти соціальної справедливості та права власності, а також слід застосовувати підхід, заснований на правах людини, який забезпечить повноцінну участь у культурному житті, свободу вираження думок та доступ до культурної спадщини для всіх осіб та груп, включаючи біженців та внутрішньо переміщених осіб в окремих випадках. У цьому контексті важливим завданням є ідентифікування культурних прав та їх носіїв в межах кожної програми реконструкції, а також одержання їх попередньої та свідомої згоди на ухвалення ключових рішень згідно із відповідними положеннями Керівних Наставов щодо Імплементції Конвенції про Всесвітню Спадщину та Політики 2015 року щодо Інтеграції Перспективи Сталого Розвитку у Процеси Конвенції про Всесвітню Спадщину.

Час для роздумів

Визнаючи потребу суспільства у якнайшвидшому поверненні, необхідно надати достатньо часу для роздумів перед прийняттям рішень. Ухвалення таких рішень повинно відбуватись на засадах реалізації поступового та адитивного підходів, враховуючи, що внаслідок виникнення травматичних подій відбулась зміна цінностей, і беручи до уваги виклики щодо забезпечення інклюзивного та партисипативного процесу надання вичерпних консультацій, а також складні взаємозв'язки між культурною спадщиною та іншими суспільними потребами в умовах відновлення та реконструкції після завершення військових конфліктів та стихійних лих.

Стійкість, навики та сталий розвиток

Підвищення стійкості до зовнішніх впливів має важливе значення для боротьби з наслідками руйнувань та стихійних лих. При відновленні спадщини після збройного конфлікту чи стихійного лиха важливим завданням є зменшення існуючої структурної та соціальної вразливості, у тому числі шляхом реалізації принципу «кращої відбудови», покращення якості життя, максимально зберігши при цьому культурні цінності. Також необхідно інвестувати у довгострокове нарощування потенціалу у сфері управління ризиками катастроф та процедур збереження, особливо для ремісників, з метою забезпечення сталого майбутнього для об'єктів спадщини.

Пам'ять та примирення

Варто розглянути можливість збереження руйнувань у пам'яті (меморіалізації) громад та зацікавлених суб'єктів. Це завдання можна розв'язати шляхом інтерпретації або презентації місць, збереження окремих залишків руйнувань у пам'яті, навчання та інформування відвідувачів залежно від обставин. У контексті відновлення та реконструкції, після завершення конфлікту, такі місця повинні максимально інтегрувати спільну розповідь про травматичні події, що призвели до руйнування, відображаючи думки усіх груп суспільства з метою сприяння взаємному визнанню та соціальній згуртованості, а також створення умов для примирення.

Документування

Належне документування та інвентаризація, включаючи документування методів будівництва, є ключовим чинником успішної реконструкції культурної спадщини та забезпечення захисту Унікальної Універсаль-

ної Цінності (OUV) об'єктів, а також відповідності критерію автентичності та умовам цілісності. Документування та його систематична актуалізація з максимальним використанням можливостей нових технологій є невід'ємними елементами управління усіма об'єктами спадщини, щоб у випадку виникнення катастрофи наявні записи були основою для реагування після завершення лиха. Важливим завданням є також документування діяльності під час та після реконструкції. Цей процес не повинен обмежуватись лише фізичними характеристиками будівель, об'єктів та колекцій, але також має охоплювати соціальні та економічні взаємозв'язки між ними та пов'язаними з ними спільнотами. В умовах відсутності технічної документації традиційні знання та спільні спогади, пов'язані з об'єктом, теж можуть бути використані для управління реконструкцією. Важливо також документувати процес прийняття рішень під час реконструкції для майбутніх потреб.

Управління

Одним із ключових чинників успішного відновлення культурної спадщини є побудова ефективної системи управління за партисипативним підходом, що ґрунтується на всебічному аналізованні контексту та чіткій оперативній стратегії, включаючи механізми координації дій національних та міжнародних учасників, та підтримується ефективною політикою соціальної комунікації. В межах цього процесу важливим завданням є забезпечення інтеграції турботи про культурну спадщину в політику та плани інших секторів, які залучені у процеси відновлення та реконструкції, включаючи житлове будівництво, інфраструктуру, економічний розвиток, освіту та комунікації, в тому числі через відповідні міжвідомчі координаційні механізми.

Планування

Важливим завданням є розроблення проєктів відновлення та реконструкції спадщини у широкомасштабному контексті міського планування, приділяючи увагу як фізичним параметрам, так і мережі взаємозв'язків та дій, з якими вони пов'язані. На сьогодні існує ціла низка інструментів планування для розроблення спеціальних планів та проєктів з відновлення та реконструкції спадщини. Особливо корисним у міському контексті є підхід Історичного Міського Ландшафту³. Органи влади повинні застосовувати такі інструменти у цілях формування рекомендацій для місцевих власників з таких

3 Англomовна та французькомовна версії документу, режим доступу: <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>

питань, як матеріали, типології та кольори, з метою встановлення уніфікованого підходу до відновлення та реконструкції культурної спадщини, забезпечуючи при цьому гнучкість процесу. У стратегіях планування реконструкції спадщини слід також розглянути питання інвестування як пріоритетне завдання у процесі відновлення громадських відкритих просторів як основних місць, в межах яких громади можуть брати участь у прийнятті рішень щодо майбутнього своїх міст. Також важливим є забезпечення, щоб будь-яка система планування максимально приділяла увагу питанням власності та законодавству.

Освіта та підвищення обізнаності

Одним із важливих способів запобігання руйнуванню культурної спадщини та сприяння її відновленню після завершення військових конфліктів та стихійних лих є поширення знань, визнання та повага різноманітності культур і спадщин, зокрема за допомогою освітніх програм на всіх рівнях та ініціатив щодо підвищення обізнаності.

Ми звертаємося з наступними рекомендаціями:

Комітету Всесвітньої Спадщини

Розробити посібник з реконструкції та відновлення на об'єктах Всесвітньої Спадщини, включаючи Довідкові Посібники, подальшу реалізацію тематичних досліджень та прикладів кращої практики, беручи до уваги перераховані вище принципи.

Державам-Сторонам Конвенції про Всесвітню Спадщину

Використовувати Історичний Міський Ландшафт (ІМЛ) та комплексні підходи до управління для досягнення цілісного підходу до реконструкції для відновлення після стихійного лиха.

Дорадчим органам

Розглянути питання щодо уточнення доктрини збереження стосовно реконструкції шляхом вивчення значного переліку хартій, декларацій та рекомендацій, подальшого розвитку тематичних досліджень, а також надання конкретних консультацій Державам-Сторонам у міру необхідності.

ЮНЕСКО, Світовому Банку, іншим органам ООН та Міжнародним Органам

Підтвердити, що культурна та природна спадщина, включаючи Всесвітню Спадщину, є важливою та невід'ємною частиною відновлення і зростання сталих спільнот на шляху до імплементації Порядку денного у сфері сталого розвитку на період до 2030 року, та забезпечити відповідно необхідні механізми міжнародної координації.

м. Варшава, 8 травня 2018 року

Кадр з фільму "Місто Руїн" © Музей Варшавського Повстання

Ministry of
Culture
and National
Heritage of
the Republic
of Poland

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

60
LAT MISJI